

ภูมิปัญญาพื้นบ้าน

ัชชาวาลย์ ทองดีเลิศ

karn_chatchawan@hotmail.com

น้ำตุงแขวนไว้ปลายแรวน้ำบ่อของคนใช้งาน

น้ำตุง

S มครีมไปด้วยต้นหมากน้อยใหญ่ มีต้นหมากผู้หมากเมียแทรกแซมอยู่ทั่วไปใกล้ริมบ่อน้ำตื้นที่ชาวบ้านขุดไว้ดื่มไว้ใช้ เหลือบไปเห็นภาชนะที่จักสานด้วยไม้ไผ่ห้อยอยู่ปลายแรวน้ำบ่อ ภาชนะรูปทรงแปลกตา ก้นแหลม ปากบานออก มิงวงหรือมือจับเป็นไม้ไขว่กันอยู่ด้านบน

น้ำตุงเป็นภาชนะใช้สำหรับตักน้ำจากน้ำบ่อของคนล้าหนา น้ำในบ่อที่อยู่ลึกลงไปสุดมือเอื้อมถึงจึงใช้มือจับน้ำตุงแล้วตักน้ำไม่ได้ ต้องใช้เชือกผูกกับมือจับแล้วโยนลงไปในน้ำบ่อ พอน้ำตุงลงไปถึงผิวน้ำ ด้วยก้นที่แหลมกอบปรกกับน้ำหนักของมือจับจะถ่วงทำให้น้ำตุงลึ้มคว่ำลงอย่างรวดเร็ว เมื่อดึงเชือกขึ้นตัวน้ำตุงก็จะช้อนตักน้ำจนเต็มแประค้อย ๆ สาวเชือกขึ้นมาพอน้ำตุงพ้นปากบ่อมือหนึ่งจับมือจับไว้ ส่วนอีกมือหนึ่งจับตรงก้นแหลม ยกเทน้ำใส่ลงในน้ำคูลาบไปดื่มไปใช้ตามต้องการ

ลองนึกดูหากเป็นภาชนะอื่นที่ก้นแบน พอยกโยนลงในบ่อน้ำ จะลอยอยู่บนผิวน้ำปากไม่ยอมคว่ำลง ต้องเสียเวลาตวัดเชือก ทำใหปากคว่ำลงตักน้ำในบ่อ คนไม่เคยทำบางที่ไม่สามารถตักน้ำขึ้นมาจากบ่อได้

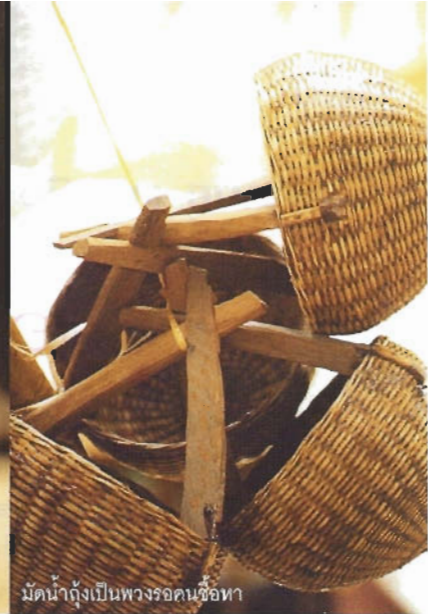
แหม...ดูแล้วนี่การคิดค้นออกแบบรูปทรงน้ำตุงให้มีก้นแหลม ปากบานออกนั้นเป็นการคิดได้เหมาะเจาะสำหรับการใช้ตักน้ำขึ้นมาจากบ่อโดยแท้ เมื่อตักขึ้นมาแล้วต้องเทน้ำลงในภาชนะอื่นเลยทันที การที่ก้นแหลมทำให้ไม่สามารถวางไว้บนพื้นได้ หากวางน้ำก็จะหกหมด

สาวน้ำถุ้ง ตักน้ำในบ่อ

น้ำถุ้งแขวนอยู่ปลายไม้ไผ่

มัดน้ำถุ้งเป็นทวงรอกคนชื้อหา

คราวนี้ลองมาดูว่าน้ำถุ้งที่สานด้วยไม้ไผ่จะใช้ตักน้ำได้อย่างไร

การสานน้ำถุ้งนั้นเริ่มด้วยการสร้างแบบไม้เป็นรูปน้ำถุ้งคว่ำ อยากจะสานขนาดไหนก็สร้างแบบให้ได้ขนาดนั้น หรือหากไม่อยากเสียเวลาทำแบบก็เอาน้ำถุ้งเก่าขนาดที่ต้องการมาทำเป็นแบบก็ได้ เริ่มจากวางตอกแบนทับไขว้กันเป็นวงกลมโดยกำหนดให้ตรงกันเป็นจุดศูนย์กลาง ใช้ตอกตัดผิวไม้เส้นเล็กสานขั้ววนจากตรงกลางสักระยะรอบยึดตอกแบนให้อยู่เข้าที่ ต่อจากนั้นใช้ตอกแบนสานวนสลับขึ้นสลับลง จนได้ขนาดความสูงของตัวน้ำถุ้งที่ต้องการ นำเอาที่สานออกจากแบบ มาสานส่วนขอบปากโดยใช้ตอกเส้นเล็กกลม เป็นการเพิ่มความแข็งแรง เพราะส่วนปากจะเป็นส่วนที่ถูกกระทบกระทั่งตลอดเวลาการใช้งาน สานจนได้ขนาดพอดีจึงตัดปลายตอกให้เรียบร้อย

พอสานเสร็จหากเป็นสมัยก่อน จะทาด้วยขี้ควาย เป็นการเคลือบอุดรูรั่วระหว่างเส้นตอกในชั้นแรก หลังจากนั้นนำไปติดมือจับที่เป็นไม้ไขว้กันเหนือทางด้านปาก

ขั้นตอนที่สำคัญที่ทำให้นำไปใช้เป็นภาชนะตักน้ำได้คือการลงชั้น ชาวบ้านเรียกว่าขี้ห้ำ ที่เกิดจากนมลง นำยางไม้มากรัง ตามต้นไม้เหียง ต้นเต็ง ต้นรัง ลักษณะเป็นก้อนสีขาวขุ่น ก่อนจะนำมาใช้ต้องทำให้ละเอียดเสียก่อน แล้วจึงผสมกับน้ำมันยาง หรือน้ำมันก๊าด ละลายกันจนเหนียวหนืด นำมาเคลือบน้ำถุ้งที่สานเสร็จเรียบร้อยแล้ว

ก็จะได้น้ำถุ้งที่ตักน้ำได้ โดยไม่มีรูรั่ว

สิ่งสลับที่เราเคยอ่านหนังสือเรียนที่พระร่วงใช้ไม้ไผ่สานตักน้ำแล้วน้ำไม่รั่วสักหยดเดี๋ยวนำจะใช้การลงชั้นแบบน้ำถุ้งนี้กระมัง จนชาวบ้านชาวเมืองล่ำลือกันว่ามอทิทธิฤทธิ์ไม้ไผ่สานเคลือบทาด้วยชัน ใช้ตักน้ำกันทั่วแคว้นล้านนา นับเป็นภูมิปัญญาพื้นบ้าน ที่เรียนรู้อิทธิฤทธิ์ธรรมชาติแล้วนำมาใช้ในชีวิตได้เป็นอย่างดี นอกจากป้องกันไม่ให้น้ำรั่วออกจากน้ำถุ้งแล้ว การลงชั้นยังเป็นการรักษาให้เส้นตอกที่ใช้จักสานมีความคงทนใช้งานได้นานอีกด้วย

เดี๋ยวนี้อุปกรณ์ไฟฟ้าเดินสายเข้าถึงทุกหมู่บ้าน ทุกหลังคาเรือนซื้อเครื่องปั้มน้ำ ต่อท่อดูดน้ำจากน้ำบ่อน้ำมาใช้ในบ้าน พอเสียบปลั๊กปั้มน้ำ น้ำไหลปั้บ ไม่ต้องสาว ไม่ต้องทาบ ไม่ต้องเดิน น้ำถุ้งจึงถูกนำมาใช้ตักน้ำจากบ่อน้อยลง ๆ การสานน้ำถุ้งก็จึงน้อยตามไปด้วย ที่ยังผลิตเป็นล่ำเป็นสันกันทั้งหมู่บ้านที่ผมเคยเข้าไปหาซื้อก็แถวบ้านป่าเหียง ต.บ้านธิ อ.บ้านธิ จ.ลำพูน

ชาวบ้านบอกว่าคนสั่งทำนำไปใช้ปลูกไม้ดอกไม้ประดับ ห้อยไว้ตามหน้าบ้าน ห้อยตามร้านน้ำหม้อ มองดูแล้วก็เท่ เก๋ไก๋ไม่เบา

ใครอยากใช้น้ำถุ้งตักน้ำยามไฟดับ หรือจะใช้ปลูกไม้ดอกไม้ประดับ ใช้ใส่ข้าวของเครื่องใช้กระจุกกระจิกหรือเอาไปแต่งบ้านแต่งสวน ก็ยังนับว่ายังได้มีส่วนสนับสนุนของใช้ที่มาจากฝีมือพื้นถิ่นพื้นบ้านที่สืบสานกันมานมนาน ก็ยังดีกว่าไม่มีให้ลูกหลานได้ดูได้เห็นกันเสียเลย

